

*APSKRITOJO STALO DISKUSIJA
ETIKOS INFRASTRUKTŪROS BŪKLĖ: IŠŠŪKIAI IR SPRENDIMAI*

***MOKSLINĖS ETIKOS (NE)SUVOKIMO
TRADICIJOS: TECHNOLOGIJŲ MOKSLŲ
KRYPTIES DOKTORANTŲ ATVEJIS***

*DOKT. RĖDA ADOMAITIENĖ,
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS*

2018 m. kovo 20 d.

PRANEŠIMO KLAUSIMAI

- Kodėl publikacijų rengimas ir bendraautorystė?
- Egzistuojančios bendraautorystės praktikos vs tradicijos technologijos mokslų srityje: su kuo susiduria doktorantai(-ės)?
- Kaip ir kodėl kai kurios praktikos, etikos požiūriu yra ydingos?
- Galimi problemų sprendimai.

2018 m. kovo 20 d.

METODOLOGINĖS PASTABOS

- Pristatomi duomenys yra dalis vykdomo disertacinio tyrimo „*Vyrų ir moterų profesinė socializacija technologijos moksluose*“
- ✓ Pristatomos tos interviu medžiagos dalys, kuriose atsiskleidžia doktorantų patirtys, tiesiogiai susijusios su mokslinės veiklos rezultatų sklaida, tiksliau – mokslinės autorystės klausimais.

- ***Imtis:***
- ✓ 25 technologijų mokslų srityje studijuojantys ar studijavę doktorantai (11) ir doktorantės (14).
- ✓ 7 institucijos (ASU, LEI, FTMC, KU, KTU, VGTU, VU);
- ✓ 9 mokslų kryptys iš 10 ;

- ***Duomenims surinkti sukurtas*** pusiau-struktūruotas originalus interviu klausimynas (39 klausimai)

2018 m. kovo 20 d.

METODOLOGINĖS PASTABOS

Dalyvavusieji tyrime pagal mokslo sritis

<i>Mokslų sritis</i>	<i>Moterys</i>	<i>Vyrai</i>	<i>Iš viso:</i>
<i>Aplinkos inžinerija</i>	3	2	5
<i>Mechanikos inžinerija</i>	1	2	3
<i>Chemijos inžinerija</i>	1	-	1
<i>Energetika ir termoinžinerija</i>	1	1	2
<i>Informatikos inžinerija</i>	2	-	2
<i>Medžiagų inžinerija</i>	2	2	4
<i>Statybos inžinerija</i>	1	2	3
<i>Elektros ir elektronikos inžinerija</i>	-	1	1
<i>Transporto inžinerija</i>	3	1	4
<i>Iš viso:</i>	14	11	25

2018 m. kovo 20 d.

KODĖL PUBLIKACIJŲ RENGIMAS IR BENDRAAUTORYSTĖ?

- Mokslinių straipsnių publikavimas doktorantūros studijų metu yra privalomas nepriklausomai nuo to, kokia mokslo sritis studijuojama.
- Rengiant publikacijas pademonstruojami moksliniai gebėjimai, atsiranda galimybė prognozuoti doktoranto(-ės) mokslinį produktyvumą

(Hunter, Laursen, Seymour, 2006; Nettles, Millett, 2006; Macher ir kt., 2013)

KODĖL PUBLIKACIJŲ RENGIMAS IR BENDRAAUTORYSTĖ?

➤ Doktorantas gali teikti ginti disertaciją kai:

“gautus tyrimų rezultatus paskelbia ne mažiau kaip dviejuose straipsniuose, atspausdintuose (arba, jei straipsniui suteiktas DOI numeris, priimtuose spausdinti) recenzuojamuose mokslo žurnaluose, turinčiuose cituojamumo rodiklį Clarivate Analytics Web of Science duomenų bazėje” (VGTU Mokslo doktorantūros reglamentas, 2017)

BENDRAAUTORYSTĖS PRAKTIKOS vs TRADICIJOS

- **NORS:** Mokslinėje literatūroje, bendraautorystės praktika doktorantūros studijų laikotarpiu traktuojama kaip mokymosi procesas

(Kamler, 2006; Robins, Kanowski, 2008; Lee, 2010 ir kt.)

- **TAČIAU:** Bendraautorystės praktika neretai padeda sukurti prielaidas atsirasti etikos pažeidimams, kurie persiduoda iš vienos mokslininkų kartos kitai, taip sudarant prielaidas formuotis ydingoms bendraautorystės tradicijoms

PRAKTIKOS vs TRADICIJOS I

**Bendraautorystės
pagrindas - sąlygų,
atlikti mokslinius
tyrimus,
eksperimentines veiklas
sudarymas**

- „Bendraautorium nelaikomas asmuo, suteikęs materialinę, techninę ar organizacinę pagalbą kuriant kūrinį“

/LR Autorinių ir gretutinių teisių įstatymas, 2014/

- Doktorantūros reglamentuose nurodoma, jog doktorantams turi būti sudaromos sąlygos, atliekant mokslinius tyrimus *“naudotis esančia įranga, reikalinga moksliniams tyrimams”*, o nesant tokioms galimybėms *“doktorantas gali būti siunčiamas atlikti tyrimų kitoje šalies arba užsienio mokslo institucijoje”*

(ASU, KTU, KU, VGTU)

PRAKTIKOS vs TRADICIJOS I

**Bendraautorystės
pagrindas - sąlygų,
atlikti mokslinius
tyrimus,
eksperimentines veiklas
sudarymas**

- ✓ *„Bet tai kaip galima jo nerašyt? Tu JO laboratorijoj darai, dėl JO aparatūrą tu turi, atlyginimą turi – viską. Tai aš nesuprantu... Čia gi natūralu yra. Visur čia tokia tvarka. Visur laboratorijos vadovai įsirašo. Visam pasaulyje taip... Čia kitaip neįmanoma.“*
- ✓ *“Bet suprantat, aparatūrą aš įjungiu, jau eina pinigai. Iš kur tie pinigai? Tas žmogus sėdėjo, rašė dirbo, laimėjo projektą, pas jį atėjo pinigai, jis man moka atlyginimą ir dar sumoka sąskaitą už vandenį, už helio dujas, už azoto dujas ir viskas tas eina.(...) Tai jis nerašo tų straipsnių, bet jis skiria pinigus, kad tas projektas vyktų, taip?”*
- ✓ *„Galbūt, kad padaryti kažkokį eksperimentą, reikėdavo eiti pas vieną iš tų žmonių, kuris dirba su įranga. (...) Na, sakau, ta pati įranga dar kas, nors, ir automatiškai gaunasi, kad jau įtrauki...“*

PRAKTIKOS vs TRADICIJOS I

**Bendraautorystės
pagrindas - sąlygų,
atlikti mokslinius
tyrimus,
eksperimentines veiklas
sudarymas**

- Prieš tai pateikti pavyzdžiai rodo esant tiesiogines sąsajas tarp bendraautorystės atsiradimo ir sąlygų, reikalingų moksliniams tyrimams ir eksperimentinėms veikloms atlikti sudarymo (nepaisant to, kad ta veikla reikalinga, siekiant parengti mokslinę disertaciją).
- Pateiktos nuomonės parodo, jog neretai galimybė atlikti savo disertacinį tyrimą, pasinaudojant reikiama įranga labiau siejama su konkrečiu asmeniu, o ne su institucija, kurioje doktorantas(-ė) studijuoja. Taip atsiranda mainai tarp asmenų: *tu man suteiki galimybes, aš tave įtraukiu kaip bendraautorį.*

PRAKTIKOS vs TRADICIJOS II

Būtinybė ar reikalavimas įtraukti mokslinį vadovą į bendra autorių sąrašą

- Nemaža dalis bendraautorystės pažeidimų susiję su doktoranto ir mokslinio vadovo darbo procesais, kuomet būtinybė ar reikalavimas įtraukti mokslinį vadovą į bendra autorių sąrašą tampa nenuginčijama tradicija

(Kamler, 2008; Robins ir Kanowski, 2008; Welfare ir Sackett, 2011).

- Didžioji dalis tyrimo dalyvių nurodė, kad mokslinis vadovas, kaip bendraautorius įrašytas beveik visose publikacijose.
- Dažnai tyrimo dalyviai nesugebėdavo konkrečiai nurodyti koks buvo vadovo indėlis rengiant publikaciją, dažnai būdavo pasakoma “*peržiūrėjo*”, “*patarė*”, “*pakoregavo*”, “*pasakė*”, “*pabraukė*” ir kt.

PRAKTIKOS vs TRADICIJOS II

Būtinybė ar reikalavimas įtraukti mokslinį vadovą į bendra autorių sąrašą

- *“Na, ji įdėdavo savo indėlį ir turinio prasme, pakreipdavo kažkaip, išvadas padėdavo suformuluoti. Na, ta prasme, aš tai matau labai realų tą jos indėlį. Ji nepaleisdavo bet ko...”*
- *„<...>yra vadovas, tai jis ten aišku prisirašo, nes jis vis tiek dalyvauja straipsniuose visuose. Tiesiogiai ten nerašo, bet kaip supervaizeris<...> Jis nedarė skaičiavimų, nerašė teksto, bet pačiam tyrime jis dalyvavo. Disertacijos vadovas tai...”*
- *„Rašydavau tai aš, bet nuvažiuodavau išsispausdinus su tais straipsniais ir jis [vadovas] ten visaip braukydavo, parašydavo, kaip galima būtų mintį plėtoti, visą laiką buvo jo koreguota. Bet tai nebuvo rašymas, kad jis ten parašo, ir aš - ne. Bet tai buvo, kaip čia pasakyti...Idėjos generatorius, revizorius toksai ir kontrolierius, kuris, sakau, arba išbraukdavo, arba parašydavo žodį. “*

PRAKTIKOS vs TRADICIJOS II

Būtinybė ar reikalavimas įtraukti mokslinį vadovą į bendra autorių sąrašą

- Būtinybė ar reikalavimas įtraukti mokslinį vadovą į bendra autorių sąrašą, tyrimo dalyvių vertinimas dvejopai ir susijęs su asmenine santykių su moksliniu vadovu ar vadove patirtimi.
- Rezultatai rodo, jog doktorantams(-ėms) svarbus ne tiek tiesioginis mokslinio vadovo indėlis (pavyzdžiui, publikacijos rašymas pasiskirstant atskiras dalis), kiek galimybė konsultuotis, dalintis idėjomis, pagalba dėl pačios straipsnio struktūros ir panašiai.
- Galbūt tai yra viena iš priežasčių, kuomet vadovo įtraukimas į bendra autorių sąrašą, dažniausiai yra pateisinamas.

PRAKTIKOS vs TRADICIJOS II

**Būtinybė ar
reikalavimas įtraukti
mokslinį vadovą į
bendra autorių
sąrašą**

- Tačiau kai kurie tyrimo dalyviai nurodė, kad praktikos, jog vadovą būtina įrašyti kaip bendra autorių nepateisina, tačiau nurodo, kad tokios *tradicijos* galioja
- “*Na, bet taip yra, ta nerašyta taisyklė, kad aš turiu įrašyti vadovą (...) Kai rašiau pirmąjį straipsnį ir turėjau vadovę įrašyti man buvo pikta*”
- “*Aš nemanau, kad mokslinio vadovo statusas suteikia jam teisę į bendra autorystę. Manau tai nėra teisinga, bet taip yra...*”
- “*Aš įtraukiau, kitaip negalėjau, nes doktorantūros komitetas nepraleistų, neatestuotų, jeigu nebūtų įtrauktas vadovas*”

PRAKTIKOS vs TRADICIJOS III

*Aukštesnė akademinė
pozicija garantuoja
galimybę tapti
bendraautoriumis*

- Lietuvos mokslo organizacijų etikos kodeksuose, kaip viena iš netinkamos autorystės praktikų įvardinama: „*nepamatuotas bendraautorystės prisiėmimas/primetimas/siekimas naudojantis savo aukštesne akademinė pozicija*“
- Tyrimo dalyviai tokius bendraautorystės apsireiškimus įvardina kaip “netikėti atvejai”

PRAKTIKOS vs TRADICIJOS III

*Aukštesnė akademinė
pozicija garantuoja
galimybę tapti
bendraautoriumis*

- Tyrimo rezultatai atskleidžia, jog tokia praktika labai sėkmingai naudojasi, ne tik mokslinio darbo vadovai(-ės) , bet ir kiti, aukštesnes akademinės pozicijas užimantys asmenys, pvz. laboratorijų vadovai, doktorantūros komitetų pirmininkai ir kt.

I: Na, tiesiog taip pasakė, kad reikia prirašyti komiteto pirmininką, kaip bedraautorijų.

T: O kas taip pasakė?

I: Čia vadovas taip pasako.

T: kodėl būtent komiteto pirmininką?

I: Todėl, kad bus doktorantūros akreditacija. Ir turi būti su doktorantais straipsnis.

PRAKTIKOS vs TRADICIJOS III

*Aukštesnė akademinė
pozicija garantuoja
galimybę tapti
bendraautoriumis*

„Jeigu taip teisybę pasakyti, buvo išsiųstas į vieną žurnalą straipsnis, mano ir vadovo. Jisai buvo parengtas mūsų abiejų. <...> Aš kaip tik tuo metu buvau stažuotėje ir gavau laišką iš vadovo, kad prie to straipsnio turi atsirasti dar du žmonės. Viskas. Tai buvo faktas. Aišku, aš ten sėdėjau, nervavausi ir pykau, visko ten buvo, bet tai buvo pasakyta. Faktas! Ir aš nieko pakeisti negaliu. Koks tas žmogus, šiaip nenorėčiau labai smulkiai pasakoti...apskritai nenoriu detalizuoti, kodėl aš turėjau, kodėl atsisakyti negalėjau...“

2018 m. kovo 20 d.

PRAKTIKOS vs TRADICIJOS III

*Aukštesnė akademinė
pozicija garantuoja
galimybę tapti
bendraautoriumis*

- Keletas tyrimo dalyvių pabrėžė, jog būdamas doktorantu neturi kito pasirinkimo kaip tik “*prisitaikyti*” prie tam tikrų aplinkybių ar “*taisyklių*”.
- Tyrimo dalyviai juokavo sakydami, jog reikalavimas (*netikėtai*) įtraukti konkretų asmenį į bendraautorių sąrašą atsiranda tik parengus labai geras publikacijas arba gavus palankias publikacijų recenzijas.

PRAKTIKOS vs TRADICIJOS IV

Bendraautorystė kaip mainai

- Dažniausiai tarp doktorantų veikianti praktika, paremta koligialumo principu arba savitarpio pagalba, parama vienas kitam.
- Ji atsiranda kuomet doktorantai įtraukiami į galybę veiklų ir teisioginėms doktorantų funkcijoms atlikti laiko beveik nelieka.

PRAKTIKOS vs TRADICIJOS IV

Bendraautorystė kaip mainai

- *“Na, sakykim, aš vėlgi, labai puikiai suprantu visus tuos dalykus, kada reikia straipsnio, o neturi. Manau, kad šitoj vietoj, žinot, kaip sako: duok ir turėsi, gausi gražą...”*
- *“Yra atvejų kur aš vienas visk parašydavau. Tai atsirasdavo [bendraautorių], nes jiems kažkuriuo momentu. Aišku, gali to nedaryt, bet kai tau, galbūt, bus sunku, kai tau reikės pagalbos gal tu jos negausi (...) tai tam tikri mainai. Nes yra periodų...pavyzdžiui dabar yra periodas, kai aš daug darbų dirbu, tai tas mokslinis darbas nukenčia.”*

PROBLEMŲ PASEKMĖS IR GALIMI SPRENDIMAI

2018 m. kovo 20 d.

ETIKOS INFRASTRUKTŪROS BŪKLĖ: IŠŠŪKIAI IR SPRENDIMAI

PROBLEMŲ PASEKMĖS IR GALIMI SPRENDIMAI

- **Sąlygų, atlikti mokslinius tyrimus, eksperimentines veiklas sudarymas, neturėtų būti traktuojamas kaip pagrindas atsirasti bendraautorystei, nes tai iškreipia bendraautorystės sampratą ir skatina tolesnius etikos pažeidimus.**
- Doktorantai ir dotorantės, turėtų būti supažindinami su mokslinės etikos principais bei publikacijų rengimo taisyklėmis, tą galima atlikti įvedus atatinkamus privalomus modulius ar pirmaisiais studijų metais organizuojant seminarus.

***PROBLEMŲ
PASEKMĖS IR
GALIMI
SPRENDIMAI***

- **Mokslinis publikavimas traktuojamas kaip vienas esminių vertinant tiek individualius, tiek institucinius mokslo rodiklius. Tačiau esant iškreiptam bendraautorystės įteisinimui ar galima sakyti, kad tie rodikliai yra realūs?**
- Indėlio į publikaciją klausimas neturėtų būti apibrėžiamas kažkokiais kriterijais, o aiškiai išskiriant bendraautorių ar vertų padėkos asmenų sąvokas

/Kirvaitis, 2012/

***PROBLEMŲ
PASEKMĖS IR
GALIMI
SPRENDIMAI***

- **Bendraautorystė ne visada grindžiama mokslškumo principais, todėl tam tikrais atvejais kyla abejonių ar kartu su bendraautoriais parengtos publikacijos patikimas kriterijus vertinant doktoranto (ir ne tik) mokslinę kompetenciją;**
- Doktorantai rengdami publikacijas savo disertacijos tema privalėtų pateikti atitinkamą skaičių publikacijų be bendraautorių arba (priklausomai nuo temos/tyrimo sudėtingumo) galėtų būti vienas bendraautorius.

APIBENDRINANT

- Mokslinės etikos nesuvokimas atsiranda tuomet, kai vyraujančios tradicijos akivaizdžiai prieštarauja apibrėžtiems moralės principams.
- Šiuo atveju etikos moralė nusakoma etikos kodeksuose, bei kituose reikšminguose dokumentuose, pavyzdžiui doktorantūros reglamentuose.
- Šio tyrimo rezultatai parodo, kad vyraujančios tradicijos skatina ieškoti problemos pateisinimų, tačiau neskatina ieškoti galimybių šioms problemoms neatsirasti